

Mondros Mütarekesi'ni Müteakip, İşgallere Karşı Marmara Ahalisinin Tepkisi

Reactions of Marmara Community to Invasions Subsequent to the Armistice of Mudros

Hasan Ali POLAT*

Özet

Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasını müteakip İtilaf Devletleri Anadolu'yu işgale başlamışlardır. Osmanlı Devleti'nin başkenti dâhil hemen hemen her yer ve her kurum işgale maruz kalmıştır. İtilaf Devletleri yetkilileri işgal girişimlerinde bulunurken Türk halkına da türlü eziyetlerde bulunmuşlardır. İşgallerle birlikte Osmanlı'yı tamamen ortadan kaldırma hesabı yapmışlardır. Fakat işgale maruz kalan bölgelerdeki halk, işgallerin haksızlığını her fırsatta dile getirmiştir. Pek çok yerde protesto mitingleri tertip edilmiştir. İtilaf Devletleri temsilcilerine protesto telgrafları çekilmiştir. Nihayetinde, İtilaf Devletleri'nin gerçekleştirdiği işgaller ve işgal dönemindeki kötü muameleleri, halkı Millî Mücadele Hareketi'ne daha da yaklaştırmıştır.

Anahtar Kelimeler: İşgal, Protesto, Miting, İtilaf Devletleri, Marmara.

Abstract

The Entente Powers commenced to invade Anatolia after signing of Armistice of Mudros. Almost every place and institution including the capital of Ottoman Empire was exposed to invasion. While The Entente Powers were attempting to invade, they tortured Turkish folk in various ways. They planned to annihilate the Ottoman completely with these occupations but the folk who lived in the region which exposed to these invasions expressed injustice of invasions at every turn. Indignation meetings were organized in many places and protesting telegrams were sent to agents of the Entente Powers. Eventually, the invasions of the Entente Powers and their ill-treatment in the course of these invasions made the folk get closer to Struggle for National Independence Movement.

Key Words: Occupation, Protest, Meeting, The Entente Powers, Marmara.

Giriş

Bilindiği üzere Osmanlı Devleti, I. Dünya Savaşı'ndan yenik ayrılmış ve yenilgiyi müteakip 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Mütarekesi'ni imzalamak suretiyle “büyük savaş”tan çekilmiştir. Osmanlı Devleti'nin mütareke şartlarını kabulüyle birlikte İtilaf Devletleri de, “Osmanlı Coğrafyası” üzerindeki planlarını uygulamaya koyabilmek için Mondros Mütarekesi hükümlerine dayanarak Anadolu'yu işgale başlamışlardır. İtilaf Devletleri'nin giriştikleri bu işgal hareketlerinde en büyük dayanak noktalarını Mondros Mütarekesi'nin 7. maddesi oluşturmuştur. Bu madde ile İtilaf Devletleri, güvenliklerini tehdit eden herhangi bir stratejik noktayı ele geçirme hakkına sahip olmuşlardır¹. İçeriği kapalı olan ve yukarıda anılan 7. madde ile İtilaf Devletleri, I. Dünya Savaşı esnasında imzaladıkları gizli antlaşmaların uygulamaya konulmasına zemin hazırlamak istemişlerdir. Bu maddenin mütareke hükümleri içerisinde yer almasındaki en mühim maksat; mütarekeden sonra, önceden imza edilmiş olan gizli antlaşmalar doğrultusunda Anadolu'da yapacakları işgallere hukukî zemin hazırlamaktır². Yine, imzalanan bu mütareke ile Boğazların yönetiminin İtilaf Devletleri kontrolüne bırakılması ve Osmanlı ordusunun hudut muhafazası ve iç asayişin temin edilmesi için gerekli olan asker dışında terhis edilmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca İtilaf Devletleri ve Ermenilere mensup harp esirlerinin serbest bırakılması da Osmanlı Devleti'nden istenmiştir³.

A. İtilaf Devletleri'nin İşgalleri ve İşgal Sırasındaki Tutumları

* Selçuk Üniversitesi, Beyşehir Ali Akkanat Meslek Yüksekokulu, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Okutmanı. (polathasanali@hotmail.com)

1 BOA, HSD, AFT, 6/74; Türk İstiklal Harbi I Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı, Üçüncü Basım, Genelkurmay Yayınları, Ankara-1999, s.47; Lütfi Simavi, Osmanlı Sarayı'nın Son Günleri, Hürriyet Yayınları, İstanbul-Tarih Yok, s.421.

2 İtilaf Devletleri'nin Osmanlı Devleti'ne yönelik paylaşım projeleri için bkz. Yusuf Hikmet Bayur, Türk İnkılâbı Tarihi, C.III, Kısım IV, Üçüncü Basım, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara-1991, s.1-39; Selahattin Tansel, Mondros'tan Mudanya'ya Kadar, C.I, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul-1991, s.151-163; Mevlüt Çelebi, Millî Mücadele Döneminde Türk-İtalyan İlişkileri, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara-2002, s.25.

3 BOA, HSD, AFT, 6/74; Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı, s.47; Lütfi Simavi, Osmanlı Sarayı, s.420-421.

İtilaf Devletleri, imza ettikleri Mondros Mütarekesi'ni derhal uygulama safhasına geçirmişler ve ilk olarak 6–12 Kasım 1918'de Çanakkale Boğazı'nın istihkâmlarını ele geçirmişlerdir. 13 Kasım'da ise birkaç Yunan zırhlısı ile birlikte İtilaf Devletleri donanmaları İstanbul'a gelmişlerdir⁴. Bu durum Osmanlı Devleti'nin paylaşılmak/parçalanmak istendiğinin açık bir göstergesidir. Nitekim İtilaf Devletleri donanmalarının İstanbul'a gelmesinden iki gün önce, bir İngiliz diplomatı olan D. G. Hogart: “*Bundan sonraki Osmanlı Devleti, Bursa Hükümet merkezi olmak üzere bütün Anadolu'yu içine almalıdır. Belki yabancı topraklarda kalan küçük bir kısımla beraber İzmir ve Avrupalıların himayesine girmesi uygun olan altı vilayet bu hududun haricinde kalır.*” demişti⁵. Buna uygun olarak İtilaf Devletleri, 15 Kasım'da İstanbul Boğazı'nı işgal altına almak için çalışmalarına başladılar. 8 Aralık'ta askerî bir yönetim oluşturmak suretiyle liman, tramvay, jandarma ve polis hizmetlerini sıkı bir denetim altına aldılar⁶. İtilaf Devletleri giriştikleri bu işgal hareketlerini Mondros Mütarekesi'nin 1 ve 7. maddesinin uygulamaya konulması olarak tanımlamaya çalışmışlardır. Mütareke hükümlerinin uygulamaya konulması olarak gösterdikleri işgal hareketleri de her geçen gün artırarak devam ettirmişlerdir. Mütareke'nin 6. maddesine dayanarak küçük gemiler haricindeki tüm savaş gemilerini Haliç'te gözaltına almışlardır. İtilaf Devletleri, 17 Ocak 1919 tarihinde Osmanlı zabıta teşkilatını da kontrolleri altına almışlar ve bu suretle kıyı ve limanların denetimlerini ellerine geçirmeyi başarmışlardır⁷. 15 Ocak 1919'da Haydarpaşa İstasyonu İngilizler, Sirkeci'deki Şark Demir Yolları Müdürlüğü de Fransızlar tarafından işgal edilmişti⁸. Ayrıca yine Mütareke hükümleri uyarınca Osmanlı Devleti'nin tüm ordusu terhis edilirken İtilaf Devletleri özellikle de İngilizler: “*Trakya'dan Kafkasya'ya kadar Türkiye'nin her yerine Türk ordusunun terhis ve silahtan arınmasını gözlem altında bulundurmak için kontrol subayları*” yerleştirmişlerdir⁹. Oysa Mondros Mütarekesi imzalanırken İngiltere adına imzayı atan Amiral Calthorpe, Rauf Bey'e, İtilaf Devletleri'nin İstanbul'da askerî varlıklarının olmayacağı noktasında sözlü olarak garanti vermişti¹⁰. Rauf Bey de, Amiral Calthorpe'un verdiği söze ve Mütareke hükümlerine güvenerek Yenigün gazetesi muhabirine: “*Mütareke'yi akde memur olarak İstanbul'dan hareket eder iken bu günkü gibi iftihar ve sevinç ile avdet edeceğimi tasavvur etmiyordum. İngiliz Mütareke murahhaslarının bize karşı hüsnü kabul ümidin fevkinde olmuştur. Müzakeramız gayet samimi ve son derece açık bir lisanla cereyan etmiş ve su-i tefehhümü mucip olacak hiçbir hal ve harekete meydan verilmemiştir. Akdelediğimiz Mütareke neticesinde devletimizin istiklali saltanatımızın hukuku tamamen kurtarılmıştır.*” yönünde bir beyanat vermişti. Fakat İngiltere, Amiral Calthorpe'un vermiş olduğu bu “*sözlü garanti*”yi dikkate almamıştır. İtilaf Devletleri'nin amaçlarından birisi de Türkleri Asya'ya hapsedmektir. İtilaf Devletleri, Avrupalı Müslüman sömürgelerini tedirgin etmeden, kendilerine karşı bir muhalefet oluşmasını önleyecek bir şekilde İstanbul'u Türklerin elinden almak istemekteydiler. Lord Curzon'un bu amaca yönelik Vatikan Önerisi'ne göre: “*İstanbul ve Boğazlar uluslararası statü altına alınacak ve Fransa ile İngiltere beraberce, yönetimde egemen bir etkinliğe sahip olacaklar. Türk Hükümeti'nin yeni başkenti Küçük Asya'da olacak, fakat Padişah bütün Müslümanların lideri olarak kalacak ve İstanbul İslam'ın başkenti olarak kalmaya devam edecek*”¹¹ti. İtilaf Devletleri Türkleri İstanbul'dan atmak için 13 Kasım 1918'de fiilî olarak başlattıkları işgali 16 Mart 1920'de resmîleştirmişlerdir. İşgal kuvvetleri resmen İstanbul'u işgal edince bir tebliğ yayınlamışlardır. Bu tebliğde: “*1. İşgal geçicidir. 2. İtilaf Devletleri'nin niyeti saltanat makamının nüfuzunu kırmak değil, aksine, Osmanlı idaresinde kalacak olan memleketlerde o*

4 Yenigün, 14 Teşrin-i Sani 1334/14 Kasım 1918, Nu: 71; **Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı**, s.115–116; Celal Bayar, **Ben de Yazdım –Millî Mücadele'ye Giriş-**, C.5, Sabah Kitapları, İstanbul–1997, s.1; “*22 İngiliz, 12 Fransız, 17 İtalyan ve 4 Yunan savaş gemisinden kurulu bu donanma 13 Kasım 1918'de Marmara'ya girerek Dolmabahçe önünde demirledi*”. Bkz, Tansel, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**, C.1, s.54.

5 Gotthard Jaeschke, **Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi Mondros'tan Mudanya'ya Kadar (30 Ekim 1918–11 Ekim 1922)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989, s.3.

6 Mehmet Temel, **İşgal Yıllarında İstanbul'un Sosyal Durumu**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara–1998, s.4.

7 Fahri Belen, **Türk Kurtuluş Savaşı**, Başbakanlık Basımevi, Ankara–1973, s.26–29.

8 Azmi Nihat Erman, “Millî Mücadele Döneminde Kocaeli Bölgesinde Çeteler”, **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, Sayı: 70, Kasım–2002, s.40.

9 **Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı**, s.178.

10 Bilge Criss, **İşgal Altında İstanbul**, İkinci Basım, İletişim Yayınları, İstanbul–1994, s.13.

11 Yenigün, 2 Teşrin-i Sani 1334/2 Kasım 1918, Nu: 59.

12 **TİTE**, Kutu No: 19, Gömlek No: 1, Belge No: 1; Criss, **İşgal Altında**, s.24.

nüfuzu güçlendirmek ve sağlamlaştırmaktır. 3. İtilaf Devletleri'nin niyeti, yine Türkleri İstanbul'dan mahrum etmemektir. Fakat Allah korusun, taşrada bir karışıklık veya katliamlar ortaya çıkarsa, bu karar değiştirilebilir. 4. Bu nazik dönemde ister Müslüman ister gayrimüslim olsun, herkesin görevi, kendi işine gücüne bakmak, güvenliğin sağlanmasına yardımcı olmak, Osmanlı Devleti'nin yıkıntısından yeni bir Türkiye'nin kurulması için var olan son bir ümidi, çılgınlıklarıyla mahvetmek isteyenlerin aldatıcı sözlerine kapılmamak ve hala saltanat merkezi olarak kalan İstanbul'dan verilecek emirlere uymaktır¹³." denilmektedir. İşgal kuvvetlerinin resmî tebliğinde özellikle üçüncü madde dikkat çekmektedir. Belirtilmek istenen açıktır: Kuvâ-yı Milliye Hareketi, İstanbul'un işgal edilmesinin tek sorumlusudur!

İşgal kuvvetleri İstanbul'a yerleştikten sonra çevreyi de kontrol altında tutmak istemişler ve bu maksatla 48 parça harp gemisini İzmit körfezine göndermek suretiyle buradaki Türk deniz kuvvetlerini etkisiz hale getirmişler, Yavuz kruvazörünü de gözaltına almışlardır¹⁴. Güvenliği tamamen sağlayabilmek maksadıyla da 25 Haziran 1920 tarihinde İngiliz Deniz Kuvvetleri, Karamürsel'i işgal etmişler¹⁵. Ayrıca İngilizler, Arafiye ve Adapazarı'na kadar olan demiryolu hattının önemli noktalarına kendi askerlerini yerleştirmişler ve demiryolu hattını da kontrolleri altına almışlardır¹⁶. İngilizler, karaya asker çıkarmak suretiyle istasyon ve telgrafhaneyi de denetimleri altına aldılar¹⁷. Böylece Mart 1920 sonlarına gelindiğinde İzmit'te; tersane, telgrafhane, istasyon, iskele vb. yerler tamamen işgal edilmişti¹⁸. İşgalin ciddiyetini göstermesi bakımından belirtmek gerekir ki İngilizler 16 Eylül'de Derince'ye 2 tank, çok sayıda bomba, cephane ve asker çıkarıp 300 çadır kurmuşlardır¹⁹. İşgal kuvvetlerinin komutanlarından izin alınmadığı müddetçe karadan ve denizden İzmit ile bağlantı kurulamaz hale gelmiştir. Telgraflar parafe edilmedikçe, mektuplar okunup izin verilmedikçe sahiplerine verilmiyordu²⁰. Ayrıca önemli sanayi kuruluşları da tahrip edilip İtilaf Devletlerince kontrol altına alınmıştır. Mesela 19 Haziran 1919'da İzmit Çuha Fabrikası İngilizler tarafından tahrip edilmiştir²¹. Hereke'deki Fabrika-i Hümayun Müdürü Yusuf Ağâh Bey de İngilizlerin beklentileri doğrultusunda hareket etmediğinden dolayı görevinden alınmıştır²².

İşgal hareketleri Marmara Bölgesi'nin bütününde görülmektedir. 4 Kasım 1918'de Doğu Trakya'ya bir Fransız alayı gelmiş, Uzunköprü-Sirkeci demiryolu hattını işgal etmiştir. Fransızlar Ocak 1919'da ise işletme hakkını kendilerinde saklı tutmak kaydıyla demiryolu hattının güvenliğinin sağlanmasını Yunanlılara devretmişlerdir²³. Yunanlılar 9 Ocak 1919'da Uzunköprü-Hadımköy demiryolunu bir taburla işgal etmişlerdir. Bu işgal hadisesi Millî Mücadele öncesinin ilk Yunan işgalidir²⁴. Bu işgal hareketleri gün geçtikçe hızlanmış ve Batı Trakya 27 Mayıs 1920, Doğu Trakya ise 25 Temmuz 1920'de Yunanlılar tarafından işgal edilmiştir²⁵.

İtilaf Devletleri'nin işgallerde bölge halkına karşı davranışlarına baktığımızda İngiliz, Yunan ve Fransızların, işgal ettikleri yerlerde yaşayan Türk halkına karşı davranışlarının çok sert olduğunu görmekteyiz. Meselâ İstanbul'un işgali hadisesi Rum, Ermeni ve diğer azınlıkları sevindirmekle beraber Türk halkını derinden sarsmıştır. Türk halkı işgallerin yanında kendilerine karşı kötü muamelede bulunulmasından da ciddi manada rahatsızlık duymaktadır. Mesela işgal kuvvetlerince desteklenen Rum

13 **Alemdar**, 17 Mart 1336/17 Mart 1920, Nu: 455-2755; Mustafa Kemal Atatürk, **Nutuk (1919-1927)**, Yayına Hazırlayan: Zeynep Korkmaz, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara-2005, s.283-284; Ali Fuat Cebesoy, **Millî Mücadele Hatıraları**, Temel Yayınları, İstanbul-2000, s.346-347; Salâhi R. Sonyel, **Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika**, C.I, Üçüncü Basım, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1995, s.206-207; Kazım Karabekir, **İstiklal Harbimiz**, C.3, Emre Yayınları, İstanbul-1995, s.1132-1134.

14 **Yenigün**, 15 Teşrin-i Sani 1334/15 Kasım 1918, Nu: 72; Belen, **Türk Kurtuluş Savaşı**, s.27; Yusuf Çam, **Millî Mücadele'de İzmit Sancağı**, Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara-1991, s.43.

15 Ağâh Yönsel-Şemsettin Arıkan, **Karamürsel**, Yayın Yeri ve Tarih Yok, s.235.

16 Adnan Sofuoğlu, **Millî Mücadele Dönemi'nde Kocaeli**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara-2006, s.20.

17 Rifat Yüce, **Kocaeli Tarih ve Rehberi**, Türk Yolu Matbaası, İzmit-1945, s.66-68; Avni Öztüre, **İzmit Tarihi –Nikomedia Yöresindeki Yeni Bulgularla-**, Çeltit Matbaası, İstanbul-1981, s.159-160.

18 Bünyamin Turan, **İzmit Livası'nda Yunan Mezalimi (1920-1921)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya-1996, s.5.

19 **BOA, DH-KMS**, 53-3/36.

20 Öztüre, **İzmit Tarihi**, s.159-160.

21 Cebesoy, **Millî Mücadele Hatıraları**, s.455.

22 **BOA, DH-KMS**, 61-2/9.

23 Tevfik Bıyıklıoğlu, **Trakya'da Millî Mücadele**, C.I, Üçüncü Basım, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara-1992, s.145.

24 Sabahattin Selek, **Millî Mücadele –Ulusal Kurtuluş Savaşı-**, C.1, Ağaoğlu Yayınevi, İstanbul-1970, s.72.

25 Edip Başer, **Mütareke'den Sonra İstanbul Hükümetleri ve Trakya Politikaları**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara-2000, s.41.

ve Ermeniler trenlerde, vapurlarda birinci mevkilerde otururlar, birinci mevki bilet alan Türk halkı ve Osmanlı zabıtları ise ayakta yolculuk ederlerdi. İşgal güçleri, Osmanlı askerlerini hakir görmüşler ve rütbesi ne olursa olsun bir Osmanlı asker veya zabıtının İtilaf Devletleri askerlerine yolda sokakta karşılaştıklarında selam vermelerini zorunlu kılmışlardır. İşgal kuvvetlerinin askerleri, kendilerine selam vermeyen Türk subaylara hakaret etmişler ve bu hakaretlerle Türk subaylarını psikolojik baskı altına alınmaya çalışmışlardır. Mesela bir Osmanlı albayı bir İtilaf teğmenine selam vermediği gerekçesiyle teğmen tarafından tevkif ettirilmiş ve türlü hakaretlere maruz kalmıştır²⁶. Rum ve Ermenilere ise her noktada imtiyaz sağlanmıştır. Hıristiyan ahali başlarına fes yerine şapka giymeye başlamışlardır. Çünkü şapka giyenler İtilaf kuvvetlerinin imtiyaz ve teveccühüne mazhar olacaklardı²⁷.

Mütareke Dönemi'nde işgal kuvvetlerinden İngilizler ve Yunanlılar, Rum ve Ermeni azınlığı Türk halkına tercih eder bir tutum içerisinde olmuşlardır. Kocaeli'yi işgal ettiklerinde geceleri evlerde ışık yakılmasını yasaklamışlar ve ışık gördükleri evleri basıp hane halkını cezalandırmışlardır²⁸. Ayrıca işgal kuvvetlerine tercümanlık eden Rum ve Ermeniler, şahsî meseleleri ve Türklere karşı besledikleri intikamcı duygular nedeniyle Türklere hakkında gerçek dışı iddialarda bulunmuşlar ve neticede birçok Türk, bu gerçek dışı iddialar yüzünden İngilizler tarafından hapse atılmıştır. İngilizler ve Fransızlar, Türklere ait olan birçok konağa da el koymuşlardır. Silah arama bahanesiyle evlere girilmiş ve silah bulunmadığı halde evde buldukları birçok değerli eşyayı da gasp etmişlerdir²⁹. İşgal kuvvetleri küçük bahanelerle Türklere durmadan tevkif edip cezalandırıyorlar, bazen de işgal kuvvetleri merkezlerinde fena halde dövüyorlardı³⁰. Mesela İngilizler ve Yunanlılar, 9 Mart 1919 tarihinde Kemerburgaz'a bağlı Pentehor köyünde Mehmet Ali Bey adında birisinin çiftliğini silah arama bahanesiyle basmışlar ve Mehmet Ali Bey'i suçsuz yere tutuklamışlardır³¹. Ayrıca işgal kuvvetlerinden Yunanlılar, işgal ettikleri yerlerde birçok Türk'ü katletmişlerdir. Yunanlılar, yerli Rum ve Ermenileri silahlandırıp çeteler oluşturmak suretiyle bu katliam hareketlerini gerçekleştirmişlerdir. Yunanlılar bir bölgeyi işgal ettiklerinde iki şekilde davranmışlardır: "1. Bütün Müslüman erkeklerini bir yere toplamaktadırlar. Üstlerini arayarak üzerlerindeki değerli eşyaları gasp etmekte ve sonra hapse atmaktadırlar. 2. Erkekleri hapsedilen Müslüman evlerine silah arama bahanesiyle önce Yunan askerleri girmektedir. Evdeki değerli eşyaları alırlardı. Kızlara ve kadınlara tecavüz etmekte geri durmazlardı. Yaralama, dayak, ırza geçme ve katletme Yunan askerlerinin sıkça başvurdukları yöntemlerdi"³². Bunun yanında Yunanlılar ellerindeki değeri düşük olan kendi paraları Drahmi'yi de değerinden yükseğe piyasaya sürmüşlerdir. Türk esnafı bu parayla ticaret yapmaya zorlanmış, bu yüzden de pek çok kişi büyük zararlara uğramıştır³³.

İşgal kuvvetleri 1921 Ekim'ine kadar kendi ihtiyaçları dairesinde Türk halkının mülklerine el koymuşlardır. Burada da birçok karışıklık ortaya çıkmıştır. Mesela bir işgal kuvvetinin el koyduğu bir mülke başka bir işgal kuvveti de el koymaya gelebiliyordu. İşgal kuvvetleri el konulan mülkler hususunda

26 Şevket Rado, "Mütareke Günlerinde İstanbul", **Hayat Tarih Mecmuası**, Yıl: 7, C.1, Sayı: 3, 1 Nisan-1971, s.14; Criss, **İşgal Altında**, s.116; İstanbul'da Türklere ve gayrimüslim unsurlar arasında ayrımcılık yapıyordu. İngiliz askerleri tramvaylara önden binen, piyade kaldırımlarından yürümeyen Türklere bol bol para cezaları vermekteydiler. Tramvay ve demiryollarını gayri Türk unsurlar istila etmişlerdi ve ellerinden geldiğince Türk yolculara güçlük çıkarıyorlardı. Bkz, Rahmi Apak, **İstiklal Savaşı'nda Garp Cephesi Nasıl Kuruldu**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara-1990, s.44.

27 Şevket Rado, "Mütareke Günlerinde İstanbul", **Hayat Tarih Mecmuası**, Yıl: 7, C.1, Sayı: 4, 1 Mayıs 1971, s.15.

28 Yüce, **Kocaeli Tarih**, s.72-73.

29 Şevket Rado, "Mütareke Günlerinde İstanbul", **Hayat Tarih Mecmuası**, Yıl: 7, C.1, Sayı: 4, 1 Mayıs 1971, s.15-16; "Evler zorla sahiplerinin elinden alınıyor, içeridekiler dışarıya atılıyordu". Bkz, Halide Edip Adivar, **Türk'ün Ateşle İmtihani**, Özgür Yayınları, İstanbul-2004, s.15.

30 Adivar, **Türk'ün Ateşle İmtihani**, s.15; "İngilizler buldukları her bölgede kendi istekleri doğrultusunda hareket etmeyen halka her türlü zulmü yapmaktan geri kalmamış ve onları çok büyük miktarlarda zarara uğratmışlardır (Atase Arşivi'ne ait bir belgeye dayanarak)". Bkz, Cengiz Dönmez, **Millî Mücadele'ye Karşı Bir Cemiyet: İngiliz Muhipleri Cemiyeti**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara-1999, s.49; Yine Yunanlılar da Türk halkını komite teşkil edecekler bahanesiyle tevkif etmeye kalkmışlardır. Bkz, **BOA, DH. EUM. AYŞ**, 15/42.

31 **BOA, DH-KMS**, 49-2/10.

32 Turan, **Yunan Mezalimi**, s.9.

33 Yüce, **Kocaeli Tarih**, s.76.

sürekli ihtilâfa düştükleri için bir alt komisyon kurma ihtiyacı duydular. Nitekim oluşturulan Müttefiklerarası Elkoyma Bürosu, 18 Kasım 1921’de bazı kararlar aldı. Buna göre: “1. İlke olarak bütün elkoymalar Osmanlı uyruklularının mülkleriyle sınırlandırılmıştır. 2. 11 Kasım 1918 Mütarekesi’nden sonra milliyetini değiştiren Osmanlı uyrukluları elkoymadan muaf tutulmayacaklardır. 3. Eğer bir mülkün sahibi Müttefik uyruklu ise ve bu mülk bir Osmanlı uyruklu tarafından kiralanmış ise sahibinin rızası olmaksızın bu mülke elkonmayacaktır. 4. Eğer bir mülkün kiracısı bir Müttefik uyrukluysa ve mülkün sahibi Osmanlı uyruklu birisiyse, bu mülke elkonmayacaktır. 5. İster sahibi olsun ister kiracı, üç Müttefik devletin işgal kuvvetleri mensuplarının barındıkları mülkler, Müttefiklerarası Elkoyma Bürosu’nun karar vermesi gereken acil askerî ihtiyaçlar dışında elkoymadan muaf tutulacaklardır³⁴.” Bu kararlara bakıldığında Türk unsurun mülklerine elkonulması hususunda bir keyfilik olduğu göze çarpmaktadır. Yani bu kararlar da göstermektedir ki işgal kuvvetleri, Türk halkına ait herhangi bir mülke istedikleri zaman elkoyma hakkına sahip olduklarını düşünmektedirler.

İtilaf Devletleri’nin Türk halkını nasıl değerlendirdiklerine baktığımızda birkaç basmakalıp görüşe dayandıklarını görmekteyiz. İtilaf Devletleri’ne göre: “Türlere İslamî kadercilik hâkimdi, Türlükler geriydiler ve bütün Hıristiyanlara düşmanlık besliyorlardı.” İtilaf Devletleri’nin Türk halkına bakışı hakkında Bilge Criss eserinde devamla şu bilgileri vermektedir: “Türlere karşı önyargı İngiliz devlet görevlilerinin anılarına bile yansımaktaydı. İngiliz Dışişleri Bakanlığı’ndan Harold Nicholson bunlardan birisiydi. Nicholson, Müttefiklerin Sevri Antlaşması’nı Türlere kabul ettirmekteki başarısızlığını, otorite ve boyun eğdirme ilkelerini, Müttefiklerin yanlış uygulamalarına bağlıyordu: “Merkez devletleri son derece uygar, dolayısıyla duyarlı düzenlerde iş görürken, bu bileşim (otorite ve boyun eğdirme), kurbanların sinirsel bezginlikleri yüzünden 10 ile 20 yıl işe yarayabilirdi. Türkiye gibi tamamıyla hayvansal bir organizmada sinirsel bir bezginlik meydana gelmedi; kurbanlar bir gece de iyileştiler”. Yine Nicholson’a göre, İngiliz Başbakanı Lloyd George’un Yunan hayranlığı “Türlere, bu insanlığın kanserine, bu yağmacı sürüye” nefretinden kaynaklanmaktaydı³⁵.” Buradan açıkça görülmektedir ki İtilaf Devletleri, Türlükleri sadece düşman görmekle yetinmiyor, insanlığın kanseri, yağmacı sürü vb. ifadelerle açıkça aşağılıyorlardı.

B. Marmara Ahalisinin İşgaller Karşısındaki Tepkisi

İtilaf Devletleri’nin Anadolu toprakları üzerinde gerçekleştirdikleri işgaller halk tarafından tepki ile karşılanmış ve işgallerin önüne geçilmesi yönünde çareler düşünölmeye başlanmıştı. Mesela İzmir’in işgal edileceği şayiasının yayılması üzerine 17–19 Mart 1919 tarihinde İzmir’de Müdafaa-i Hukuk Kongresi toplanmış ve bu toplantıda Wilson Prensiplerinin dünya kamuoyuna vermiş olduğu teminata dikkat çekilmiş, Türk topraklarının işgal edilemeyeceği belirtilmiş ve eğer işgal vaki olursa bu duruma silahla karşı konulması kararlaştırılmıştır³⁶. 15 Mayıs 1919’da İzmir işgal edilmiştir ve İzmir’in işgal edilmesi hadisesi halk üzerinde büyük tesir uyandırmıştır. Ülkenin hemen hemen her tarafında mitingler düzenlenmek suretiyle İzmir’in işgali protesto edilmiştir. İşgal hareketi en evvel İzmirli tarafından tasvip edilmemiş ve işgal hadisesi vuku bulur bulmaz halk sokaklara dökülmüştür. Gece Yahudi maşatlığında büyük bir miting yapılmıştır. Halk, polis dairesi kapılarına hücum etmiş silah ve cephaneleri almıştır. İşgal protesto edilmiştir³⁷. 24 Mayıs 1919’da İzmir’te Yunanlıların bu işgalini protesto etmek için büyük bir miting yapılmış ve bu mitingde alınan kararlar İstanbul Hükümeti’ne bildirilmiştir. Bu kararlarda İzmir’in işgali protesto edilmiş, gazeteler üzerindeki sansürün kaldırılması ve Osmanlı Hükümeti’nin memleketin ahvali hakkında millete bilgi vermesi istenmiştir. Ayrıca bu işgallerin milletin arzusu hilafına olduğu ve buna müsaade edilmeyeceğinin Avrupalı devletlere bildirilmesi kararlaştırılmıştır³⁸.

İzmir’in işgali hadisesi memleketin her yanında olduğu gibi Marmara Bölgesi’nde de tepki ile karşılanmış ve birçok protesto miting düzenlenmiştir. 16 Mayıs 1919’da Bursa’da, İnegöl’de; 19 Mayıs

34 Milliyetini değiştiren ifadesinden “Osmanlı vatandaşlığından çıkma” anlaşılmalıdır. Criss, *İşgal Altında*, s.116–117.

35 Criss, *İşgal Altında*, s.16–17.

36 Asaf Gökbel, *Millî Mücadele’de Aydın*, Coşkun Matbaası, Aydın–1964, s.33–34; Ahmet Emin Yaman, “Anadolu’da Kongre Kararlarında Silahlı Direniş Güçlerinin Malî Finansmanı ile İlgili Hükümler”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 1, Mayıs–1988, s.88.

37 Kazım Özalp, *Millî Mücadele 1918–1920*, C.I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara–1985, s.6–7.

38 Adnan Sofuoğlu, *Kuvâ-yı Milliye Dönemi’nde Kuzeybatı Anadolu (1919–1921)*, Genelkurmay Basımevi, Ankara–1994, s.37; Çam, *İzmit Sancağı*, s.42.

1919'da Babaeski'de onbinlerin katıldığı protesto mitingleri tertip edilmiştir³⁹. 28 Kasım 1919'da İzmir'in işgalini protesto etmek için Balıkesir'de büyük bir miting yapılmıştır. Mitingin, İzmir'e Doğru gazetesindeki "İzmirimiz İçin Miting" başlıklı ilanı şöyle idi: "Yarınki Cuma günü namazdan sonra belediye önünde sevgili İzmirimiz için büyük bir miting yapılacaktır. Her Müslüman'ın bütün işlerini terk ederek belediye önünde toplanması menafi-i vataniye namına ehemmiyetle tavsiye olunur"⁴⁰. Bu ilanla bütün ahali mitinge davet edilmiş ve 28 Kasım'da onbinlerin katıldığı büyük bir protesto mitingi düzenlenmiştir. Bu mitingde konuşan Vehbi (Bolak) Bey, Wilson Prensipleri'ne aykırı bir işgalle karşı karşıya olduklarını fakat Türk milletinin ölmediğini bu badireyi de atlatacağını dile getirmiştir. Ayrıca Yunan Başbakanı Venizelos'un çiçeklerle karşılanmadığını, artık Avrupa'dan adalet beklemenin yersiz olduğunu ve halkın çareyi silahlanmakta bulduğunu bildirmiştir. Miting sonunda bir dizi karar alınmış ve bu kararlar İstanbul Hükümeti'ne ve İtilaf Devletleri Mümessillerine gönderilmiştir⁴¹. İtilaf Devletleri Mümessilliklerine, Anadolu'nun hemen hemen her vilayetinden yüzlerce protesto telgrafı çekilmiştir⁴². Mustafa Kemal Paşa da İzmir'in işgali hususunda Sadaret'e gönderdiği bir telgrafta "Ne millet ne de ordu, mevcudiyete karşı yapılan bu haksız tecavüzü hazm ve kabul etmeyecektir"⁴³ diyerek tepkisini dile getirmiş ve gerektiğinde mücadeleden kaçınılmayacağını vurgulamıştır.

İzmir'in işgali hadisesinde bir diğer büyük miting Edirne'de Sultan Selim mitingidir. Trakya-Paşaeli Müdafaa Heyeti Osmaniyesi tarafından düzenlenen mitinge onbinlerce kişi katılmıştır. Mitingde bir konuşma yapan Şeref Bey: "dünyada bir Türk yoktur ki daha din kendisinden kopan bir şerzeme-i bagiyenin mahkûmu olmayı kabul etsin. Bir Türk bilmiyorum ki al sancağına mukabil kartal kanatları temaşasına tahammül eylesin. Tarihi hayal olmuş bir milletin idaresi altında nefes alacak bir Türk tasavvur edilemez. Türk daha sözünü söylemedi, henüz intizardadır. Ey Türk... Yurtlarımızda tesis-i beyanat edecek kuvvetler ancak mezarlarımız üzerinde kâşane-i mezalimini kurabilecekler"⁴⁴. diyerek bu milletin işgal hareketlerini asla benimsemeyeceğini ve buna karşı direneceğini belirtmiştir. İzmir'in işgali memleketin her tarafında olduğu gibi İstanbul'da da geniş yankı uyandırdı. Halk birbiri ardına protesto mitingleri düzenledi. 20 Mayıs 1919'da Üsküdar Doğancılar'da 30.000 civarında kalabalık işgali protesto etti. Üniversite öğrencileri tarafından tertip edilen mitingde: "Yaşamak için ölmeye yemin ettik, yalnız İstanbul değil, köylüler de ayakta"⁴⁵. denilmiş ve işgale duyarsız kalınmayacağı en açık dille ifade edilmiştir. 21 Mayıs'ta 3.000 kadar öğretmen üniversitede toplanarak işgali protesto etmiş ve davalarını haklı olduklarını ispat edinceye kadar çarpışacaklarını ve şanlı bir şekilde ölmeye hazır olduklarını beyan etmişlerdir⁴⁶. İstanbul'da işgallere yönelik protesto mitinglerinden en büyüğü 23 Mayıs 1919'da yapılmıştır. Yaklaşık 300.000 Türk bu mitingde İzmir'in işgalini protesto etmek için buluşmuştur. Bu mitingde: "Bayrağımıza, dedelerimizin namusuna ihanet etmeyeceğiz"⁴⁷. denilmiştir. 30 Mayıs 1919'da da yine Sultan Ahmet'te ve yaklaşık 100.000 kişinin katıldığı bir miting daha yapılmış ve işgalci Yunanlılar protesto edilmiştir⁴⁸. Bu ve benzeri mitingler ve protestolar, halkın işgal hareketlerine boyun eğmeyeceğinin göstergesi, yeni bir Millî Mücadele Hareketi'nin de doğuşunun muştusu olmuştur.

39 Marmara Bölgesi'ndeki İzmir'i işgali üzerine yapılan mitingler hakkında geniş bilgi için bkz, Fahri Yetim, **Millî Mücadele Dönemi'nde Mitingler 1918-1920**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir-1994, s.62-74.

40 **İzmir'e Doğru**, 27 Teşrin-i Sani 1335/27 Kasım 1919, Nu: 4.

41 **İzmir'e Doğru**, 27 Teşrin-i Sani 1335/27 Kasım 1919, Nu: 4.

42 **Alemdar**, 24 Mayıs 1335/24 Mayıs 1919, Nu: 152-1462, s.2.

43 Sonyel, **Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika**, C.1, s.60.

44 Zekai Güner, **Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri (1 Aralık 1918-13 Mayıs 1920)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara-1998, s.82-83.

45 **Vakit**, 21 Mayıs 1335/21 Mayıs 1919, Nu: 562.

46 **Vakit**, 22 Mayıs 1335/22 Mayıs 1919, Nu: 563; Fatih'te yapılan miting ve diğer protestolar hakkında bkz, Adıvar, **Türk'ün Ateşle İmtihani**, s.33-40.

47 **Alemdar**, 24 Mayıs 1335/24 Mayıs 1919, Nu: 152-1462; **Vakit** 24 Mayıs 1335/24 Mayıs 1919, Nu: 565.

48 **Alemdar**, 31 Mayıs 1335/31 Mayıs 1919, Nu: 159-1469, s.2; İstanbul mitingler ve protestolar hakkında tafsilat için, bkz, Tansel, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**, C.1, s. 245-253; Celal Bayar, **Ben de Yazdım -Millî Mücadele'ye Giriş-**, C.6, Sabah Kitapları, İstanbul-1997, s.97-100.

İstanbul'un resmî olarak işgalinden önce yukarıda da belirttiğimiz Vatikan Önerisi'nin duyulması halk üzerinde geniş yankı uyandırdı. İtilaf Devletleri Yüksek Komiserlikleri'ne protesto mektupları gönderildi. 13 Ocak 1920'de de Sultan Ahmet meydanında 150.000 civarında katılımı gerçekleşen büyük bir miting düzenlendi. Mitingde İstanbul'un ebediyen Türk kalacağı ısrarla vurgulandı⁴⁹. Bu protesto mitinginden sonra İngiliz Yüksek Komiserliği'ne bir protesto mektubu sunulmuştur. Amiral De Robeck'in 3 Şubat 1920'de Lord Curzon'a ilettiği ve önde gelen İstanbulluların imzasını taşıyan mektupta şehrin işgal edilmek ve uluslararası kontrol altına alınmak istenmesi şiddetle kınanmıştır. Eğer işgal vaki olursa sonucunda çıkacak hadiselerden İngilizlerin sorumlu olacağı da tehditkâr bir üslupla ifade edilmiştir⁵⁰.

16 Mart 1920'de İstanbul'un resmî olarak işgal edilmesi hadisesi Türk halkı tarafından derin bir üzüntü ile karşılanmıştır. İşgal hadisesine ilk tepki Salih Paşa Hükümeti'nden gelmiştir. Nitekim Hükümet, işgal günü yayınladığı protesto bildirisinde, işgali gerektirecek bir ortamın mevcut olmadığını, Anadolu'daki bazı hadiselerin de Rumlar ve Ermenilerin Türk halkına saldırımları yüzünden vuku bulunduğunu belirtmiştir⁵¹. Halk bu işgal hareketinden derin üzüntü duymuştur. Fakat İstanbul'da, sıkı denetimler yüzünden protesto mitingleri yapılamamıştır. 18 Mart 1920'de Balıkesir'de belediye önünde binlerce kişi toplanmış ve İstanbul'un, devletin merkezinin işgalini protesto etmişlerdir. Bu protesto mitinginde Ali Rıza Bey, Hoca Tahsin Bey, Halil Bey ve Vasıf Bey halkı işgallere karşı uyarılmış ve işgali protesto etmişlerdir. Mitingde alınan kararlar İtilaf Devletleri Mümessilliklerine ve diğer Avrupa devletlerinin sefaretlerine telgraflar çekilmek suretiyle duyurulmuştur. Mitingde alınan kararlarda Wilson Prensipleri'ne dikkat çekilmiş ve işgalin haksız olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca Mütareke hükümlerine aykırı bir durumun söz konusu olmadığı, dâhilî ve haricî bütün tahriklere rağmen halkın mutlak bir sükûn içerisinde olduğu ifade edilmiş; fakat İstanbul'un işgal edilmesinin kabul edilemez bir hadise olduğu açık bir lisanla beyan edilmiştir⁵².

İstanbul'un işgali hadisesi Mustafa Kemal Paşa tarafından da dikkatle takip edilen bir gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim Mustafa Kemal Paşa Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Heyeti-i Temsiliyesi adına İstanbul'da İngiliz, Fransız, İtalyan siyasî temsilcilerine, Amerikan siyasî temsilcisine, tarafsız devletler dışişleri bakanlıklarına ve Fransa, İngiltere ve İtalyan Millet Meclislerine bir protesto metni göndermiştir. Mustafa Kemal Paşa tarafından yapılan protestoda şunlara değinilmiştir: *"Millî varlığımızı temsil eden Meclis-i Mebusan da dâhil olmak üzere, İstanbul'da bütün resmî daireler, İtilaf Devletleri'nin askerî kuvvetleri tarafından resmen ve zorla işgal edilmiş ve millî dava uğrunda çalışan birçok vatansever kimsenin de tutuklanmasına teşebbüs edilmiştir. Osmanlı milletinin siyasî hâkimiyet ve hürriyetine indirilen bu son darbe, ne pahasına olursa olsun hayatını ve varlığını savunmaya azmetmiş olan biz Osmanlılardan çok, yirminci yüzyıl medeniyet ve insanlığının kutsal saydığı bütün esaslara, hürriyet, milliyet, vatan duyguları gibi bu günkü insan toplumlarının temelinde yatan bütün ilkelere ve insanlığın bu ilkeleri meydana getiren ortak vicdanına indirilmiş demektir. Biz, haklarımızı ve*

49 İzmir'e Doğru, 17 Kanun-u Sani 1336/17 Ocak 1920, Nu: 19, s.4; İfham, 14 Kanun-u Sani 1336/14 Ocak 1920, Nu: 165.

50 Criss, İşgal Altında, s.24.

51 Selahattin Tansel, Mondros'tan Mudanya'ya Kadar, C.3, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul-1991, s.51.

52 Mitingde alınan kararlar şunlardır: *"Hükümeti Osmaniye düvel-i galibe tarafından sulhu cihana itihaz edilen Wilson prensiplerinin ahkâm-ı sarihine itimat ederek teslim-i silah etmiş ve Türk Milleti düvel-i galibe tarafından her mağlup millet için kabul edilen esasat ve hukuk-u milliye dairesi dâhilinde sulha mazhar olacağını ümit etmekte bulunmuştu. Hâlbuki ilan edilen bu desatir-i milliye muhalif olarak memleketimizde ihdas edilen haksız işgallere zamimeten beş asırdan beri Osmanlı saltanatının pek muazzez payitahtı ve üç yüz elli milyon İslâm'ın mukaddes makarrı hilafeti olan İstanbul'un da cebren ve bilmüsademe işgal edildiğini kemali teessürle istihbar ediyoruz. Birçok harici ve dâhili tazyiklere rağmen şimdiye kadar mutlak bir sükûn ve asayiş içinde bulunan İstanbul'a vuku bulan bu son tecavüz, beşeriyetin asırlardan beri mücadele ettiği hürriyet, hukuku düvel ve vatanperverlik gibi esasatı insaniye ve medeniyeye ve düveli galibe tarafından mükerreren ilan edilen desatiri milliye ve sulhu cihana bir darbedir. Emanatı mukaddese islamiyeye ve medeniyeti maziyemizin en muhteşem abidatı olan mübarek camilerimizi sinesinde taşıyan ve makarrı hilafeti islamiye olan İstanbul'umuzun bu kadar haksız bir surette işgali bilcümle âlemi islamda pek derin heyecanlar ve aksülameller meydana getirecektir. Bu hadisei feciaya Müslümanların kendi mukaddesatı diniyelerini ve mevcudiyeti milliye ve asırlardan beri sahibi buldukları vatanlarını çiğnetmemek hususundaki azmü imanlarına zerre kadar tesir icra etmeyecektir. Milleti islamiye tamamıyla istihkarı hayat ederek bu gibi tecavüzleri reddetmeğe katiyen karar vermiştir. Yalnız fazileti insaniye için pek çirkin bir leke olan bu gibi tecavüzler medeni milletleri ağır bir mesuliyeti tarihiyeye ve maneviyeye mahkûm edecektir. Binaenaleyh bu gün Balıkesir'de belediye önünde toplanan binlerce halk Avrupa âlemi medeniyetinin sumahu insaniyetine maruzatı salıfeye iblağ eder ve bu şayanı teessüf tecavüzün tamir edilerek âlemi islamın izzeti nefisine ve hissiyatı diniyesine ve Türk Milleti'nin hukuku milliyesine riayet edileceğini ümit eder". Bkz, Özalp, Millî Mücadele, C.I, s. 105-106; İzmir'e Doğru, 19 Mart 1336/19 Mart 1920, Nu: 44, s.2.*

bağımsızlığımızı savunmak için giriştiğimiz mücadelenin kutsallığına ve hiçbir kuvvetin bir milleti yaşama hakkından mahrum edemeyeceğine inanıyoruz. Tarihin bu güne kadar kaydetmediği bir suikast olan ve Wilson Prensipleri'ne dayanan bir Ateşkes Antlaşması'nun, milleti savunma imkânlarından yoksun bırakmış olmasından doğan bir hileye de dayanmış olması bakımından ilgili milletlerin şeref ve haysiyetleriyle de bağdaşmayan bu hareketin ne demek olduğunun takdirini, resmî Avrupa ve Amerika'nın değil, bilim kültür ve medeniyet Avrupa ve Amerika'sının vicdanına bırakmakla yetinir ve bu olaydan doğacak büyük tarihî sorumluluğa, son olarak bir kez daha dünyanın dikkatini çekeriz. Davamızın haklılık ve kutsallığı, bu güç zamanlarda, Tanrı'dan sonra en büyük yardımcımızdır⁵³.” İstanbul'un işgali bütün memlekette millî bir galeyanın hâsıl olmasına sebebiyet vermiştir. Mesela Edirneliler, İstanbul'un işgalini şiddetle reddettiklerine dair sert bir nota vermişlerdir. Trakya'nın Yunanlılar tarafından işgal edilmesine de silahla karşılık vereceklerini bildirmişlerdir⁵⁴. Yine Birinci Kolordu Komutanı Cafer Tayyar Bey bir beyanname neşrederek devlet, milletvekillerinin itimadını almış bir kabine tarafından idare-i hükümet edilmedikçe Edirne'deki mülki ve askerî makamların istiklal harekâtını muhafaza ve gaye-i millî yolunda hareket edeceğini bildirmiştir⁵⁵. Ayrıca Cafer Tayyar Bey askerî birliklere gönderdiği bir emirle de sıkıyönetim uygulanmasını ve eldeki silah ve cephane oranında seferberlik ilan edilmesini de kapsayan bir dizi tedbirler uygulanmasını istemiştir⁵⁶.

İtilaf Devletleri, Marmara Bölgesi'nde işgal ettikleri yerlerde Türk halkına kötü muamelede bulunmuşlardır. Bunun yanında Mütareke hükümlerine aykırı olarak işgal hareketlerinin gündün güne bölgeye tamamen yayılması üzerine, halk da, işgallerin önüne geçmek için silahlı mücadelenin gerekliliği fikrini daha baskın hale getirmiştir. Bu işgaller ve işgallerde takınılan tavırlar, halkın –özellikle de kararsızların-, Anadolu'da başlayan Millî Mücadele Hareketi'ne daha da sıcak bakmasını ve bu hareketin yanında saf tutmasını hızlandırmıştır. Özellikle İzmir ve İstanbul'un işgalinin halk üzerinde büyük etkisi olmuş ve halk direnişe geçmenin gerekliliği olduğu fikri etrafında kenetlenmiş ve Millî Mücadele Hareketi'nin yanında yer almaya başlamıştır. İtilaf Devletleri ise İstanbul'u işgal etmekle Türk ahaliye adeta şunu ihtar etmişti: “Ey Türkler! İstiklalinizi ve vatanınızı şiddetle müdafaa ediniz. Çünkü başka ümidiniz kalmamıştır. Hepiniz aleyhime dönünüz, çünkü hepinizin aleyhindeyim⁵⁷.” Ali Fuat Cebesoy, eserinde devamla şunları söylemektedir: “İstanbul'un işgal edileceği haberi, mutedil ve müteredditlerin imanını takviyeye vesile olmuş ve her Türk'e kurtuluşun yalnız kendi vasıtamızla, kendi kendimizi müdafaa etmekle kabil olabileceğini katıyetle ihtar etmişti. İzmir'in işgali milleti nasıl onun düşmanları aleyhine harekete geçirmiş ise, İstanbul'un işgali de onu, mukadderatını bizzat eline almaya mecbur etmişti⁵⁸.”

Halkın Millî Mücadele taraftarı olmasını kolaylaştıran bir diğer neden de Rum ve Ermeni çetelerinin Türklere uyguladıkları zulümlerdir. İngilizler ve Yunanlıların, Türklere karşı, siyasî emeller uğruna mücadele edecek Rum ve Ermeni çetelerinin oluşturulmasını teşvik etmeleri ve oluşturulan çetelerin silah ve cephane ihtiyaçlarının karşılanması noktasında da ciddî manada yardımcı olmaları Türklere tarafından nefretle karşılanmıştır. Ayrıca, İngilizler ve Yunanlıların desteğiyle hareket eden Rum ve Ermeni çeteleri, Türk köylerini basıp yağma ve çapulculuk etmişler, memleketin asayişinin bozulmasını sağlamak suretiyle de Mütareke hükümleri uyarınca işgale zemin hazırlanmasını sağlamaya çalışmışlardır. Rum ve Ermeni çetelerinin tutum ve davranışları Türkleri harekete geçirmiş ve karşı hamleler geliştirilmesi yönünde çalışmaların başlamasını sağlamıştır.

Sonuç

53 Atatürk, **Nutuk**, s.285.

54 **İzmir'e Doğru**, 21 Mart 1336/21 Mart 1920, Nu: 45, s.2.

55 **İzmir'e Doğru**, 26 Mart 1336/26 Mart 1920, Nu: 47, s.2.

56 **Harp Tarihi Vesikaları Dergisi**, Sayı: 24, Vesika No: 606.

57 Ali Fuat Cebesoy, **Kuvâ-yı Milliye'nin İç Yüzü**, Temel Yayınları, İstanbul-2002, s.313.

58 Cebesoy, **Kuva-yı Milliye'nin İç Yüzü**, s.313; Nitekim İrade-i Milliye gazetesinde de Cebesoy'un yorumunun aynı verilmiş ve “İstanbul'un işgalinin üzüntü ile beraber azm ve tesanüd-ü millîyi takviye” ettiği vurgulanmıştır. Bkz, **İrade-i Milliye**, 22 Mart 1336/22 Mart 1920, Nu: 32.

Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasıyla birlikte İtilaf Devletleri 1 ve 7. madde ve diğer maddelere dayanarak Anadolu'yu işgal etmişlerdir. Marmara Bölgesi'nde de pek çok yer işgal edilmiştir. İtilaf Devletleri işgal hareketlerine girişirken, Ermeni ve Rumlardan da istifade etme yoluna gitmişlerdir: Rum ve Ermeniler çete faaliyetlerine girişmişler, kargaşa ortamı meydana getirmeye ve böylelikle de Mondros Mütarekesi'nin yedinci maddesinin uygulamaya konulmasını sağlamaya çalışmışlardır. Marmara Bölgesi'ndeki işgaller, bölge Rum ve Ermenilerini sevindirirken, Müslüman-Türk halkı derin bir üzüntüye sevk etmiştir.

İtilaf Devletleri işgal ertesinde işgal ettikleri yerlerdeki Türk halka kötü muamelelerde bulunmuşlardır. Keyfi olarak halkın mallarını gasp etmişlerdir. Rum ve Ermeni çeteleri bölgede Müslüman-Türkleri katle ederken bu duruma seyirci kalmayı yeğlemişlerdir. Osmanlı subay ve erlerini hakir görmüşler, subayların İtilaf Devletleri erlerine selam durmalarını şart koşmuşlardır. Bütün bunlar Türk halkının İtilaf Devletleri'ne olan nefretini arttırmıştır. İşgal girişimleri ve işgalcilerin muameleleri halk tarafından şiddetle protesto edilmiştir. Balıkesir'de, İzmit'te, İstanbul'da, Edirne'de ve daha pek çok yerde işgalleri protesto mitingleri düzenlenmiş ve mitingler sonunda işgal kuvvetlerine protesto telgrafları gönderilmiştir. Nihayetinde İtilaf Devletleri'nin işgal girişimleri ve işgal sırasındaki kötü davranışları halkın “*direnışin gerekliliği*” noktasındaki fikrini kuvvetlendirmiş ve Millî Mücadele Hareketi'ne verilen desteğin de artmasına sebep olmuştur.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi (TİTE)
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)
Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Asayiş Kalemî, (DH. EUM. AYŞ)
Dâhiliye Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti (DH-KMS)
Satın Alınan Evrak, Ali Fuat Türkgeldi Evrakı (HSD, AFT)

Gazeteler ve Dergiler

Alemdar
İfham
İrade-i Milliye
İzmir'e Doğru
Vakit
Yeniğün
Harp Tarihi Vesikaları Dergisi

Kitaplar

ADIVAR Halide Edip, *Türk'ün Ateşle İmtihanı*, Özgür Yayınları, İstanbul-2004.
APAK Rahmi, *İstiklal Savaşı'nda Garp Cephesi Nasıl Kuruldu*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara-1990.
ATATÜRK Mustafa Kemal, *Nutuk (1919-1927)*, Yayına Hazırlayan: Zeynep Korkmaz, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara-2005.
BAYAR, Celal, *Ben de Yazdım –Millî Mücadele'ye Giriş-*, C.6, Sabah Kitapları, İstanbul-1997.
BAYAR, Celal, *Ben de Yazdım –Millî Mücadele'ye Giriş-*, C.5, Sabah Kitapları, İstanbul-1997.
BAYUR Yusuf Hikmet, *Türk İnkılâbı Tarihi*, C.III, Kısım IV, Üçüncü Basım, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara-1991.
BELEN Fahri, *Türk Kurtuluş Savaşı*, Başbakanlık Basımevi, Ankara-1973.
BIYIKLIOĞLU Tevfik, *Trakya'da Millî Mücadele*, C.I, Üçüncü Basım, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara-1992.
CEBESÖY Ali Fuat, *Kuvâ-yı Milliye'nin İç Yüzü*, Temel Yayınları, İstanbul-2002.
CEBESÖY Ali Fuat, *Millî Mücadele Hatıraları*, Temel Yayınları, İstanbul-2000.
CRISS Bilge, *İşgal Altında İstanbul*, İkinci Basım, İletişim Yayınları, İstanbul-1994.
ÇELEBİ Mevlüt, *Millî Mücadele Döneminde Türk-İtalyan İlişkileri*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara-2002.
DÖNMEZ Cengiz, *Millî Mücadele'ye Karşı Bir Cemiyet: İngiliz Muhipleri Cemiyeti*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara-1999.
GÖKBEL Asaf, *Millî Mücadele'de Aydın*, Coşkun Matbaası, Aydın-1964.
GÜNER Zekai, *Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri (1 Aralık 1918-13 Mayıs 1920)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara-1998.
JAESCHKE Gotthard, *Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi Mondros'tan Mudanya'ya Kadar (30 Ekim 1918-11 Ekim 1922)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989.
KARABEKİR Kazım, *İstiklal Harbimiz*, C.3, Emre Yayınları, İstanbul-1995.
Lütfi Simavi *Osmanlı Sarayının Son Günleri*, Hürriyet Yayınları, İstanbul-Tarih Yok.
ÖZALP Kazım, *Millî Mücadele 1918-1920*, C.I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara-1985.
ÖZTÜRE Avni, *İzmit Tarihi –Nikomedia Yöresindeki Yeni Bulgularla-*, Çeltüt Matbaası, İstanbul-1981.
SELEK Sabahattin, *Millî Mücadele –Ulusal Kurtuluş Savaşı-*, C.I, Ağaoğlu Yayınevi, İstanbul-1970.
SOFUOĞLU Adnan, *Kuvâ-yı Milliye Dönemi'nde Kuzeybatı Anadolu (1919-1921)*, Genelkurmay Basımevi, Ankara-1994.

- SOFUOĞLU Adnan, **Millî Mücadele Dönemi'nde Kocaeli**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara-2006.
- SONYEL Salâhi R., **Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika**, C.I, Üçüncü Basım, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1995.
- TANSEL Selahattin, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**, C.3, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul-1991.
- TANSEL Selahattin, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**, C.I, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul-1991.
- TEMEL Mehmet, **İşgal Yıllarında İstanbul'un Sosyal Durumu**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara-1998.
- Türk İstiklal Harbi I Mondros Mütarekesi ve Tatbikati**, Üçüncü Basım, Genelkurmay Yayınları, Ankara-1999.
- YÖNSEL Ağâh-Şemsettin Arıkan, **Karamürsel**, Yayın Yeri ve Tarih Yok.
- YÜCE Rifat, **Kocaeli Tarih ve Rehberi**, Türk Yolu Matbaası, İzmit-1945.

Tezler

- BAŞER Edip, **Mütareke'den Sonra İstanbul Hükümetleri ve Trakya Politikaları**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara-2000.
- ÇAM Yusuf, **Millî Mücadele'de İzmit Sancığı**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara-1991.
- TURAN Bünyamin, **İzmit Livası'nda Yunan Mezalimi (1920-1921)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya-1996.
- YETİM Fahri, **Millî Mücadele Dönemi'nde Mitingler 1918-1920**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir-1994.

Makaleler

- ERMAN Azmi Nihat, "Millî Mücadele Döneminde Kocaeli Bölgesinde Çeteler", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, Sayı: 70, Kasım-2002, ss.39-44.
- RADO Şevket, "Mütareke Günlerinde İstanbul", **Hayat Tarih Mecmuası**, Yıl: 7, C.1, Sayı: 3, 1 Nisan-1971, ss.12-17.
- RADO Şevket, "Mütareke Günlerinde İstanbul", **Hayat Tarih Mecmuası**, Yıl: 7, C.1, Sayı: 4, 1 Mayıs 1971, ss.14-16.
- YAMAN Ahmet Emin, "Anadolu'da Kongre Kararlarında Silahlı Direniş Güçlerinin Malî Finansmanı ile İlgili Hükümler", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı: 1, Mayıs-1988, ss.83-96.